

Г.Г. ОСАДЧА,
к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту
Національного університету харчових технологій
В.О. КОЗАЧЕНКО,
студентка Національного університету харчових технологій

Методологічні аспекти обліку дебіторської заборгованості на виробничих підприємствах

У статті досліджено сутність обліково-аналітичного забезпечення та його значення для контролю за дебіторською заборгованістю підприємства. Здійснено огляд класифікації зобов'язань, інформаційного забезпечення обліку операцій з дебіторською заборгованістю. За допомогою системи аналітичних показників було розглянуто методологію аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

Ключові слова: зобов'язання, дебіторська заборгованість, обліково-аналітичне забезпечення, інформаційне забезпечення, критерії, метод нарахування резерву сумнівних боргів, аналітичні показники, ефективність, ризики.

А.Г. ОСАДЧАЯ,
к. э. н., доцент кафедры учёта и аудита
Национального университета пищевых технологий
В.А. КОЗАЧЕНКО,
студентка Национального университета пищевых технологий

Методологические аспекты учета дебиторской задолженности на производственных предприятиях

В статье исследована сущность учетно-аналитического обеспечения и его значение для контроля за дебиторской задолженностью предприятия. Осуществлен обзор классификации обязательств, информационного обеспечения учета операций с дебиторской задолженностью. С помощью системы аналитических показателей были рассмотрены методология анализа дебиторской задолженности предприятия.

Ключевые слова: обязательства, дебиторская задолженность, учетно-аналитическое обеспечение, информационное обеспечение, критерии, метод начисления резерва сомнительных долгов, аналитические показатели, эффективность, риски.

Н. OSADCHA,
Candidate of economic sciences Associate Professor of Department of Accounting
and Auditing National university of food technologies
V. KOZACHENKO,
Student National university of food technologies

Methodological aspects of accounts receivable at production enterprises

This article explores the essence of accounting and analytical software and its importance for the control of the receivables business. Done overview of the classification of obligations, information support operations account receivable. With the help of analytical indicators examined the methodology of analysis of accounts receivable at the company.

Keywords: liabilities, receivables, accounting and analytical support, information, criteria and method of calculating the allowance for doubtful accounts, analytical performance, efficiency, risk.

Постановка проблеми. На даний момент, ситуація в країні не дозволяє адекватно спрогнозувати зміни зовнішнього і внутрішнього економічного середовища, особливо, для здійснення господарської діяльності, що призводить до виникнення непередбачуваних загроз. Даний фак-

тор може впливати на появу кризового стану в бізнесі, а в деяких випадках – банкрутства невеликої частини учасників господарських відносин.

Дебіторська заборгованість є важливою частиною звичайної діяльності підприємства, стан якої значно впливає на структуру і обсяги грошових

коштів та ефективність їх використання. Для забезпечення безперервного виробничого процесу та підтримання високих показників реалізації виробники допускають реалізацію з відстроченою оплатою. Якщо дебіторська заборгованість стрімко зростає, то це може вказувати на непродуману політику стосовно покупців в аспекті кредитних відносин, а також на можливу неплатоспроможність чи банкрутство значної частини контрагентів. З іншого боку – це може свідчити про збільшення обсягу продажів і розвитку підприємства. Бутинець Ф.Ф. стверджує, що великі обсяги дебіторської заборгованості суттєво знижують платоспроможність підприємства [1, с. 351].

Вирішення проблем управління обсягами та своєчасністю повернення дебіторської заборгованості відіграє важливе значення для управління грошовими коштами та їх потоками. Для уникнення небажаних ризиків та оптимізації господарської діяльності підприємства повинні правильно обліковувати та аналізувати дані стосовно розрахунків з покупцями та постачальниками.

Об'єктом дослідження виступає дебіторська заборгованість підприємства. Предметом дослідження є визначення обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості для розробки ефективної системи її контролю та управління.

Метою статті є дослідження впливу обліку та економічного аналізу на ефективність управління дебіторською заборгованістю підприємств харчової промисловості.

Завданням дослідження даної теми є визначення економічної сутності дебіторської заборгованості та показників ефективності управління дебіторською заборгованістю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями обліково-аналітичного забезпечення обліку дебіторської заборгованості на підприємствах займалися такі вчені: Чорненька О.Б., Безродна Т.М., Бутинець Ф.Ф., Герасимович А.М., Костирко Р.О., Пасінович І.І., Лівощко Т.В., Кручак Л.В., Ганусич В.О., Гурська І.В. тощо.

Виклад основного матеріалу. Бухгалтерський облік – це фундамент інформаційного забезпечення управління підприємством. Інформаційна функція, яка являється основною, надає необхідні дані зацікавленим зовнішнім та внутрішнім користувачам (акціонерам, керівникам, державним органам).

Іншою складовою інформаційного забезпечення виступає економічний аналіз. Симбіоз двох скла-

дових утворює обліково-аналітичне забезпечення управління господарською одиницею, яке відповідає за інтерпретацію та надання необхідної якісної інформації зацікавленим користувачам.

Метою обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості є поєднання процедур бухгалтерського обліку та економічного аналізу для формування інформації з приводу впливу даного сектору на результати діяльності підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень.

Завданнями обліково-аналітичного забезпечення системи дебіторської заборгованості є:

- аналіз рівня і динаміки дебіторської заборгованості;
- оцінювання складу та структури дебіторської заборгованості за класифікацією;
- визначення періоду обороту дебіторської заборгованості, її оборотності та вплив даних показників на операційну діяльність підприємства;
- вивчення структури простроченої дебіторської заборгованості;
- оцінка питомої ваги дебіторської заборгованості в активах підприємства;
- оцінювання впливу дебіторської заборгованості на ефективність діяльності підприємства [3].

Задля отримання правдивої та незалежної інформації, що може впливати на прийняття управлінських рішень, існує необхідність ефективної організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (далі – П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»). Крім того, при відображенні в обліку та фінансовій звітності дебіторської заборгованості необхідно враховувати вимоги інших П(С)БО: Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда», Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін», а також, Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського

обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [4].

Як і до інших активів підприємства, до дебіторської заборгованості національними стандартами висувається вимоги:

- можливість достовірної визначеності грошової оцінки дебіторської заборгованості;
- отримання в майбутньому певних економічних вигод.

Дебіторська заборгованість зараховується на баланс за історичною собівартістю (вартість придбаних дебітором активів, наприклад, товарів, нематеріальних активів, виконаних робіт, наданих послуг, коштів).

З визнанням в обліку дебіторської заборгованості за продукцію, роботи, товари, послуги, П(С) БО 10 «Дебіторська заборгованість» встановлює одночасне визнання доходу. Тому, для визначення даного виду дебіторської заборгованості необхідно, щоб виконувались також критерії визнання доходу відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід».

Також, одночасно з зарахуванням дебіторської заборгованості, її класифікують за певними критеріями:

1) термін погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;

2) об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість ((наданими позиками, фінансовою орендою, товари/роботи/послуги, розрахунками з бюджетом і т.д.);

3) своєчасність погашення.

Дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну згідно критерія терміну погашення.

Поточна дебіторська заборгованість – виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу.

Довгострокова дебіторська заборгованість – не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

Для довгострокової дебіторської заборгованості передбачений синтетичний рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість».

Поточна дебіторська заборгованість обліковується на рахунках 3 класу та складається з таких ви-

дів: Рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані», Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами», Рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів».

Для списаної дебіторської заборгованості протягом 3 років передбачений позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість». Даний рахунок створений для можливості стягнення списаної заборгованості у разі зміни фінансового положення дебітора [5].

Накопичена інформація про дебіторську заборгованість на певну дату відображається у Балансі (Форма 1) за встановленою формою, з попереднім узагальненням даних з синтетичних рахунків у відповідні статті.

Первинними документами з обліку дебіторської заборгованості є накладні, видаткові накладні, акти прийому виконаних робіт (наданих послуг), податкові накладні, товарно-транспортні накладні, товарні накладні, вантажно-митні декларації, платіжні доручення, видаткові касові ордери.

Інформація стосовно дебіторської заборгованості накопичується в спеціальних відомостях та узагальнюється в Журналі 3.

Якщо ж говорити про своєчасність сплати, то дебіторська заборгованість поділяється на:

- строкова дебіторська заборгованість, термін сплати якої ще не настав;
- прострочена дебіторська заборгованість (не сплачена в строк).

Прострочена дебіторська заборгованість, в свою чергу, поділяється на сумнівну та безнадійну.

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Класифікація дебіторської заборгованості відіграє важливе значення для забезпечення правильності обліку та аналізу даного сектору, а також – для прогнозування майбутніх ризиків і можливостей підприємства.

Для передбачення ризиків і можливих фінансових втрат та рівномірного розподілу витрат у зв'язку зі списанням дебіторської заборгованості, підприємства створюють резерв сумнівних боргів.

Класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення вико-

ристовується саме при обчисленні даного резерву та відображається у примітках до фінансової звітності.

Як говорить методологія, підприємства самостійно можуть обирати і використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів та визначення його величини, що фіксується в обліковій політиці, а саме:

1) метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;

2) метод застосування коефіцієнта сумнівності.

Найчастіше, невеликі підприємства надають перевагу методу застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, так, як він є простішим у використанні (на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів визначається величина резерву).

При використанні методу застосування коефіцієнта сумнівності, величина резерву розраховується як добуток коефіцієнта сумнівності на суму дебіторської заборгованості на початок звітного періоду.

Основним джерелом для економічного аналізу дебіторської заборгованості є баланс підприємства та дані аналітичного обліку.

Аналіз розпочинають з оцінки рівня дебіторської заборгованості та його динаміка у порівнянні з попереднім періодом. Для визначення цього рівня, здійснюється розрахунок частки дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів підприємства за формулою:

$$D_a = \frac{ДЗ}{ОбА}, \quad (1)$$

де D_a – частка дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів підприємства; $ДЗ$ – дебіторська заборгованість, тис. грн.; $ОбА$ – загальна сума оборотних активів підприємства, тис. грн.

Наступним показником, що характеризує ефективність кредитного контролю і показує розширення чи зниження комерційного кредиту підприємства являється коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, що розраховується за формулою:

$$K_{ОДЗ} = \frac{ЧД_p}{ДЗ} \quad (2)$$

де, $K_{ОДЗ}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, кількість оборотів (рази); $ЧД_p$ – чистий дохід від реалізації, тис.грн.; $ДЗ$ – дебіторська заборгованість середня за період.

Далі визначають скільки приблизно днів потрібно підприємству для погашення дебіторської заборгованості за формулою:

$$T_{ПДЗ} = \frac{T}{K_{ОДЗ}} \quad (3)$$

де $T_{ПДЗ}$ – тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості, кількість днів; T – звітний період в днях; $K_{ОДЗ}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Якісну характеристику дебіторської заборгованості забезпечує показник питомої ваги сумнівної заборгованості у складі загальної дебіторської заборгованості, що розраховується так:

$$ПВ_{СДЗ} = СЗ / ДЗ \quad (4)$$

де $ПВ_{СДЗ}$ – питома вага сумнівної заборгованості в складі дебіторської заборгованості, %; $СЗ$ – сумнівна заборгованість, тис. грн.; $ДЗ$ – середня дебіторська заборгованість за період, тис. грн. [6, с. 287–289].

Наступним кроком доцільно побудувати таблицю складу та динаміки дебіторської заборгованості, визначити частку кожного виду дебіторської заборгованості у її загальному обсязі, а також – провести ранжування за окремими «віковими» групами.

Найрозповсюдженішим способом групування є: 0–30, 31–60, 61–90, 91–120, 120–150, 150–180, більше 180 та 360 днів. Ці дані є наочні і допомагають усвідомлювати загальну картину в даному секторі [7].

Далі оцінюють ймовірність виникнення безнадійних боргів та їх розмір. Використовуючи систему групування, наведену в попередньому кроці, визначається сума безнадійних боргів для кожної групи. Чим вища вікова група, тим більший відсоток цієї суми. Підприємство може використовувати стандартну шкалу розрахунків або розробити власну, яка буде більш точною і врахуватиме особливості галузі і діяльності, проте, для цього потрібні дані за декілька років та аналіз дебіторської заборгованості, який на більшості підприємств – відсутній. Оцінивши ймовірність виникнення даного виду боргів, підприємство матиме змогу прогнозувати розміри безнадійної заборгованості в майбутніх періодах та необхідну суму створення резерву по безнадійних боргах.

Висновки

Правильно організований облік та ефективно проведений економічний аналіз допомагає знизити ризики та саму частку простроченої дебіторської заборгованості, економити час та ресурси підприємства, ефективніше використовувати оборотні засоби, прогнозувати поведінку контрагентів та можливі сценарії розвитку подій, таким чином, збільшуючи фінансові результати підприємства.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф., Герасимович А.М. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник / Ф.Ф. Бутинець, Ф.М. Герасимович / За ред. Ф.Ф. Бутиця. – 7-е вид., доп. і перероб. – Ж.: Рута, 2006. – 832 с.

2. Безродна Т.М. «Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academia.edu/11291300>

3. Чорненька О.Б. «Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю підприємства» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-52/29.pdf>.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>

5. Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

6. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. // Костирко Р. О. – Х.: Фактор., 2007. – 784 с.

7. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств Бердар М.М. Фінанси підприємств. Навчальний посібник / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12210605/finansy/finansoviy_analiz_debitorskoji_zaborgovanosti

В.М. МАМАЛИГА,
к.т.н., доцент, НТУУ «Київський політехнічний інститут»,
І.Ю. ГОРЬ,
студентка НТУУ «Київський політехнічний інститут»

Парадокси техніко-економічного обґрунтування вибору енергоефективного обладнання (на прикладі освітлювальних пристроїв)

У статті представлено підходи щодо розроблення техніко-економічного обґрунтування вибору енергоефективного обладнання на прикладі освітлювальних пристроїв.

Ключові слова: техніко-економічне обґрунтування, енергоефективне обладнання, освітлювальні пристрої, вибір.

В.М. МАМАЛЫГА,
к.т.н., доцент, НТУУ «Киевский политехнический институт»,
И.Ю. ГОРЬ,
студентка НТУУ «Киевский политехнический институт»

Парадоксы технико-экономического обоснования выбора энергосберегающего оборудования (на примере осветительных устройств)

В статье представлены подходы к разработке технико-экономического обоснования выбора энергосберегающего оборудования на примере осветительных устройств.

Ключевые слова: технико-экономическое обоснование, энергосберегающее оборудование, осветительные устройства, выбор.

V. MAMALYGA,
Ph. D., Associated professor, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»
I. HORB,
student, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Paradoxes of the feasibility study for the selection of energy-efficient equipment (on the example of lighting devices)

The article presents approaches to the development of a feasibility study for the selection of energy-efficient equipment using the example of lighting devices.

Keywords: Feasibility study, energy-efficient equipment, lighting devices, selection methodology.